

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

MUŞ E TİPİ CEZA İNFAZ KURUMU İNCELEME RAPORU

I-BASLANGIC

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 23'üncü dönem 3'üncü yasama yılının 9 Nisan 2009 tarihli 24'üncü toplantısında aldığı kararla, Çorum Milletvekili Murat YILDIRIM, Denizli Milletvekili Mithat EKİCİ, Kahramanmaraş Milletvekili Fatih ARIKAN, Kars Milletvekili Gürcan DAĞDAŞ ve Sivas Milletvekili Malik Ecder ÖZDEMİR'den oluşan Alt Komisyonun, Muş, Van, Batman ve Gaziantep illerdeki ceza infaz kurumlarında incelemelerde bulunmasına karar vermiştir.

Alt Komisyon, 16-17 Nisan 2009 tarihlerinde Muş ilinde bulunan E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda inceleme ve görüşmelerde bulunmuştur. Kars Milletvekili Gürcan DAĞDAŞ rahatsızlığı nedeniyle incelemeye katılamamıştır. Adalet Müfettişi Mecit GÜRSOY, Hâkim Dr. Mehmet Murat YARDIMCI ve Yasama Uzmanı Kenan ALTAŞ Komisyona eşlik etmiştir.

II. BAŞVURUCU

Alt Komisyon incelemelerinde, ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerden gelen şikâyet dilekçelerini de dikkate almıştır.

III. İNCELEMENİN AMACI

Amaç, infaz kurumlarında zaman zaman meydana geldiği ileri sürülen kötü muamelelerin tamamen ortadan kaldırılması konusunda Komisyonun kararlılığını ortaya koymak ve fiziki koşulların insani yaşam şartlarına uygun olup olmadığını incelemektir.

IV. İNCELEMEDE UYGULANAN METOT

Alt Komisyon Ceza İnfaz Kurumu hakkında inceleme yaparken, Cumhuriyet Başsavcısı, ceza infaz kurumundan sorumlu Cumhuriyet Savcısı, ceza infaz kurumu yönetimi ile tutuklu ve hükümlülerle görüşmede bulunma, infaz kurumundan elde edilen yazılı bilgileri inceleme, kurum hakkında Komisyonda bulunan dilekçeler ile konuya ilişkin mevzuat hükümlerini

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ **İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı**

değerlendirme yöntemini benimsemiştir. İnfaz kurumunda farklı türden suçlardan kişilerin barındırıldığı koşullarda ve hiçbir kurum görevlisi olmaksızın inceleme yapmıştır.

V. İNCELEME

Alt Komisyon 17 Nisan 2009 tarihinde incelemelerine başlayarak yukarıda belirtilen kişilere ilaveten infaz kurumunun dış güvenliğinden sorumlu Jandarma Komutanıyla da görüşmede bulunmuştur.

Kurumda 10 tanesi bayan olmak üzere değişik terör örgütlerine mensup ya da ilişkili 160 tutuklu-hükümlü ile 8'i bayan olma üzere 543 adli tutuklu-hükümlüden oluşan 703 kişi bulunmaktadır. Adli suçlardan tutuklu-hükümlü çocuk sayısı ise 15'tir. Kurumun 650 kişiyi barındırma özelliğine sahip olduğu öğrenilmiştir. 1989 yılında yapılıp, 2002'de oda sistemine geçilen kurumda 57 oda, 27 müşahede odası bulunmaktadır. 146'sı kadrolu, 3'ü geçici ve 4'ü sözleşmeli olmak üzere 153 personel bulunmaktadır.

Tutuklu-Hükümlülerle Yapılan Görüşme ve Gözlemler

Alt Komisyon, değişik koşullarda incelemelerde bulunmuş, fiziki olarak hiçbir olumsuzluk göze çarpmamış; koşulların aydınlık, havadar ve bakımlı olduğu gözlemlenmiştir.

Terör tutuklu-hükümlüleri ile yapılan görüşmelerde:

Haftada bir gün sohbet, bir saat da diğer sosyal faaliyetlere çıkılabildiği ve personel yetersizliği bahane edilerek sohbet hakkından az sayıda kişinin yararlanabildiği ve yine aynı gerekçe ile ortak faaliyete çıkanların ancak dörtte birinin spor faaliyetinden faydalandığı; açılan kursların göstermelik olup kısa süreli gerçekleştirildiği; birinci müdürün kendilerine ideolojik bir tavırla yaklaştığı bu bağlamda tutuklu ve hükümlülere yönelik seminer ve konferans gibi etkinliklere dâhil edilmeyip bu aktivitelerden yayın organları vasıtasıyla haberdar olunduğu; şikâyetlerine yönelik olarak haklarında keyfi disiplin soruşturması açıldığı (örneğin İran'da yandaşlarına uygulanan politikaları protesto için Avrupa ülkelerinin Türkiye'deki büyükelçiliklerine ve konsolosluklarına gönderdikleri dilekçelere el konularak soruşturma açıldığı); kendilerinin talebi olmaksızın dışarıdan gönderilen Kürtçe dergiler nedeniyle disiplin soruşturması geçirdikleri; yakın bir zamanda jandarmanın da katıldığı aramada eşyalarının dağıtılarak zarar verildiği, bu arama esnasında ekmek ve şekerlerin

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ **İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı**

toplularak üzerlerine su döküldüğü, soğuk havada dört saat bekledikleri, bayan hükümlülerin ise teker teker banyoya alınıp tamamen soyulmak suretiyle vücutlarının arandığı, rahatsız arkadaşlarının olabileceğinin dikkate alınmadığı, arama sırasında Jandarma Komutanı ile Müdürün de banyonun dışında beklediği; vedalaşma imkânı dâhi verilmeden bazı arkadaşlarının arama sonrasında götürüldükleri; yemeklerin kalitesiz, sağlıksız ve yetersiz çıktığı; bacadan çıkan kurum nedeniyle havalandırmaya çıkamadıklarını, çamaşırlarını asamadıkları, kaloriferlerin yeterince yakılmadığı, koğuşlarda bulundurulabilen kitap sayısının çok sınırlı olduğu; kurumda kendilerine yönelik F tipi infaz kurumu şartlarının uygulandığı; doktorun bir veya iki haftada bir geldiği ve bu nedenle tedavilerinin aksadığı; talep dilekçelerine yönelik aşırı formaliteye gidildiği; dışarıyla Kürtçe yazışma yapmaya izin verilmediği; kantinde ürünlerin fahiş fiyattan satıldığı; başka infaz kurumlarına nakillerde yüklü miktarda para istendiği bazen de zaten gitmekte olan araç için dahi para talep edildiği; idarenin genelgede kendisine tanınan takdir hakkını, tutuklu-hükümlüler aleyhinde kullanma yoluna gittiği (örneğin yönetmeliğe göre haftada bir kez olacak şekilde ayda dört defa görüş yapılabileceğinin belirtildiği, salı günü yapılan görüşlerde, bir ayda Salı günü sayısı beş ise beşinci haftadaki Salı günü görüşe çıkamadıkları) yönünde iddia ve şikâyetlerde bulunulmuştur. Hükümlüler genelgede kendilerine tanınan hakların, özellikle de sosyal faaliyet ve sohbet hakkının tam olarak uygulanmasını istemişlerdir.

Görüşülen kişiler olumlu uygulamaların varlığından da bahsederek, Kürtçe kitap ve derginin serbest olup bunları okumada herhangi bir sorun bulunmadığını, anadilde telefon görüşmesine izin verildiğini ifade ederek her gün belli sürelerde sıcak su kullanabildiklerini ve bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Kimi tutuklu ve hükümlüler anne-baba veya eşlerinin olmaması nedeniyle açık görüşlerde, soyadları farklı olan kardeşleri, diğer akrabaları ya da yakınları ile görüşebilmeyi talep etmektedirler.

Kendileriyle görüşülen adli tutuklu ve hükümlüler, hiçbir şikâyette bulunmamış; kurum şartlarından ve yönetiminden memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

Kurumun Diğer Birimlerinde Yapılan İncelemeler

Koğuşlarda yapılan görüşmelerin ardından kütüphanede yapılan incelemede çok sayı ve çeşitte kitabın bulunduğu görülmüştür. Çocuk tutuklu-hükümlüler hiçbir sıkıntılarının olmadığını, idarecilerin kendilerine çok iyi davrandığını ifade etmişlerdir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

Kantinadaki fiyatlar incelenmiş, daha sonra yapılan kıyaslamada fiyatların piyasa fiyatlarından yüksek olmadığı görülmüştür. Resim ve maket yapılan atölye de gezilmiştir.

Kurum Yetkilileri ile Yapılan Görüşme

Alt Komisyon koşullarda tutuklu-hükümlülerle yapılan görüşme ve gözlemleri sonrasında bir değerlendirme yapmak ve dile getirilen şikâyetler hakkında bilgi almak için yetkililerle görüşme yapmıştır. Öncelikle terör hükümlülerinin herkesin ortak faaliyetlere ve sohbete çıkamadığı yönündeki şikâyetleri sorulmuş, birinci müdür, dilekçesini verdiği müddetçe herkesin sohbete çıkma hakkının olduğunu, ancak PKK'lı hükümlüler arasında sadece bunların içindeki elebaşı grubun belirlediği kişilerin dilekçe vererek sosyal faaliyetlere çıktığını ifade ederek; en çok şikâyetin PKK'lı hükümlülerden gelme sebebinin yapılan aramalar olduğunu, nitekim aramada maket bıçağı, levye, lama demiri, 2,5 metrelik urgan ip gibi eşyaların bulunması ve diğer taraftan PKK'lı tutuklu-hükümlülerin temsilciler aracılığıyla yönetimle görüşme isteklerinin yerine getirilmemesinden dolayı şikâyetlerin arttığını belirtmiştir. Diğer yandan, en ciddi sıkıntılardan birinin kurumda sosyal çalışmacının olmamasını göstermiş; faaliyet programları hazırlarken denetim mekanizması olarak sosyal çalışmacıya gereksinim duyduklarını belirtmiştir.

Terör hükümlülerinin aramalardan şikâyeti hakkında infaz kurumundan sorumlu C. Savcısı, uzun süredir kapsamlı bir arama yapılmamış olduğu için aramaya gereksinim duyulduğunu, yapılan şikâyetlerin tümü hakkında adli soruşturma başlatılarak sonuçlandırıldığını, eşyaların yerlere atıldığı ve üzerlerine basıldığı gibi kasten yapılan hiçbir eylemin gerçekleşmediğini, olabildiğince hızlı ve hassas bir şekilde aramanın yapılıp dört saat dışarıda bekletilme gibi bir durumun olmadığını, aramanın Bakanlıktan alınan izin ile gerçekleştirilip mevzuata uygun hareket edildiğini ifade etmiş; ayrıca aramaya karşı çokça şikâyet gelmesinin nedeninin, arama esnasında bulunan çok sayıda örgütsel dokümana el konulması ve koşulların önde gelenlerinin başka infaz kurumlarına gönderilerek örgütsel düzenlerinin bozulması olduğunu belirtmiştir. Bayanların aramalara ilişkin şikâyetlerinin sorulması üzerine Jandarma Komutanı; aramanın iki bayan memur tarafından yapıldığını, aramaya başlanacağı sırada bir hükümlünün şüpheli bir şekilde üst kata çıkıp hızlıca aşağı inmesi nedeniyle titiz bir arama içine girdiklerini, şüpheli hareket eden hükümlüye üst araması yapılacağı söylendiğinde yaptırmak istemediğini söyleyerek kendi aralarında Kürtçe

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ **İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı**

konuşmaya başladıklarını, ardından bayan memur tarafından üst aramasının yapıldığını, arama sırasında erkek personelin dışarı çıkıp kapıyı kapattıklarını, nitekim aranan şüpheli hükümlünün üzerinden örgütsel doküman ve yazışmaların çıktığını, ardından diğer bayanlarında arandıklarını, bu aramalarda içeride erkek personelin bulunmadığını belirtmiştir. Aramayı yapan bayan memur da olayı yukarıdaki gibi anlatmış; ayrıca şikâyetlerin aksine aramada tamamen soyma işlemi yapılmayarak kış olması nedeniyle sadece kazaklarını çıkarttıklarını beyan etmiştir.

Ziyaretlere ilişkin olarak, görüşlerde yasal mevzuatın tam olarak uygulandığı; ailesi uzaktan gelenlerin görüşlerde gecikmelerini önlemek ve daha rahat görüş yapabilmelerini sağlamak için öğleden sonraki gruplara alınıp haftanın üç gününün (Salı, Çarşamba ve Perşembe) ziyarete ayrıldığı, mevcudun fazla olması itibariyle ziyaretçilerin az sayıda personelle düzene sokulmasının zor olduğu ifade edilmiştir.

Yasal olmak şartıyla her türlü yayının okunabildiği ifade edilmiş, tutuklu-hükümlülerin uzunca süre kitap alamadıkları yönündeki şikâyetlerine ilişkin ise, koğuşlardaki fazla kitapların emanete alındığını, isteyene onbeş günde bir yedi kitap ve yedi dergi verildiğini, odaların zaten kalabalık olması ve alan darlığı yanında yönetmeliğin de odalarda stok oluşturacak biçimde kitap bulundurulmasına izin vermemesi nedeniyle bütün kitapların odalarda muhafazasına müsaade edilemediği cevabı verilmiştir.

Terör hükümlülerinin İran'da kendi yandaşlarına karşı uygulanan politikaları protesto amacıyla Avrupa ülkelerinin Türkiye'deki büyükelçiliklerine yazdıkları dilekçelere el konulmasına ilişkin şikâyetlerinin sorulması üzerine yetkililer; ilgili mektuplarda Türkiye Cumhuriyeti'ni karalayıcı ifadelere yer verilmiş olduğu için mektuplara el konularak gönderilmediğini ifade etmişlerdir. Yine hükümlülerin konsolosluk ve büyükelçiliklerin resmi yerler olduğu için el konulmaması gerektiği (tüzükte hükümlü tarafından resmî makamlara gönderilen mektupların denetime tâbi olmadığı hükmüne yer verilmektedir) yönünde beyanları hatırlatılmış; yetkililer konunun Adalet Bakanlığına sorulduğunu, Bakanlıktan konsolosluk ve büyükelçiliklerin resmi merci olmadığı görüşü alınması üzerine ilgili mektuplara el konulduğunu beyan etmişlerdir.

Bir başka infaz kurumuna nakillerde yüklü miktarda para istendiği yönündeki şikâyete ilişkin ise, nakil için alınacak paranın, uzaklık ve jandarma görevlilerinin yevmiyesi hesaplanarak tespit edildiği ifade edilmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

Birinci Müdür ayrıca, kendilerinin görevini yaparken kesinlikle ideolojik yaklaşım içerisine girmediklerini; en çok gayret ettikleri konunun eğitim faaliyetleri olduğunu, tutuklu-hükümlülere İngilizce dil eğitimi verildiğini; adli tutuklu-hükümlüler yanında diğer hükümlülerinin de açılan paralı işlerde çalışabildiklerini ve gelir elde ettiklerini, hükümlülere yönelik İş-Kur destekli birçok proje yapılmakta olduğunu belirtmiştir.

Kurumdaki bacalardan yayılan kromun hava kirliliğine sebebiyet verdiği iddiası karşısında; bacaların eksiklikleri tespit edilerek hemen onarıldığı, ardından Bayındırlık İl Müdürlüğüne yazı yazılarak bacalara filtre takılması konusunda görüş sorulduğu, şikâyetlerin aksine kaloriferlerin yanmaması diye bir durumun söz konusu olmadığı; kantindeki fiyatlarla ilgili olarak ise, ihale ile ürün alınarak %1-10 arasında kâr payı konularak piyasadan daha ucuza satıldığı yönünde beyanlarda bulunulmuştur.

İdareden atölyeler ve açılmış olan kurslarla ilgili olarak da bilgi alınmıştır. Buna göre, kurumda bilgisayar, araç bakım ve onarım, tekstil, kuaförlük, ciltçilik, resim, el sanatları hobi, sıhhi tesisat, çiçekçilik, elektrik, kilim, boya badana, karo fayans atölyeleri ve satranç sınıfı bulunmaktadır. 01/09/2008 ile 14/04/2009 tarihlerinde okuma kursundan İngilizce kursu da dâhil olmak üzere 16 ayrı kurs açılmış; bunlara her türden tutuklu-hükümlü katılmıştır. Halen İngilizce, dekoratif el sanatları, okuma-yazma, satranç, bilgisayar, sıhhi tesisat, yağlı boya resim, aşçılık ve terzi abiye kurslarının devam etmekte olduğu bildirilmiştir.

VI. TAHLİL VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizin yakın tarihte gerçekleştirdiği birtakım yasal düzenleme çalışmaları kapsamında cezalandırma ve infaz alanlarına ilişkin mevzuatımız güncellenmiş, bu bağlamda özellikle 5275 sayılı *Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun* ile gerek vatandaşlar ve yargı mercileri tarafından dile getirilen hususlar, gerekse bu alandaki uluslararası gelişim ve değişimler dikkate alınarak bir dizi yenileştirme ve ıslah yapılmıştır. Tutuklu ve hükümlülerin insan onuruna uygun bir şekilde ceza infaz kurumlarında bulundurulmalarını sağlamak amacıyla, Birleşmiş Milletler tarafından kaleme alınan “Hükümlülere Uygulanacak Muameleye İlişkin Minimum Standart Kurallar” ile Avrupa Konseyi tarafından belirlenen, “Hükümlülerin İyileştirilmeleri için Standart Asgari Kuralların Avrupa Metni” referans metin kabul edilmiş, böylece ulusal ve uluslararası metinler arasındaki düzenleme ve uygulama farkları ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Hükümlüler ve

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

tutuklular açısından oldukça önemli standartları kapsayan bu hükümlere riayet edilmesini sağlamak amacıyla da Anayasa'nın 90. Maddesine, *'Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7.5.2004-5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.'* ifadesi eklenmiş, ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda uluslararası hükmün esas alınacağı belirtilerek konuya verilen önem vurgulanmıştır. Tüm bu değişikliklerin memnuniyet verici olduğu ulusal ve uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilmesine rağmen, bu kurallara en üst düzeyde uyumun sağlanması, başka bir ifadeyle, bu hakların şekli olarak kalmayıp pratiğe dökülmesi gereği izahtan varestedir. İnfaz kurumlarının insan hakları gereklerine uygunluğunun denetimini sağlamak amacıyla yapılan bir dizi ziyaret kapsamında Alt Komisyonumuz, Muş E Tipi Ceza İnfaz Kurumunu ziyaret etmiştir. Söz konusu ziyaret kapsamında, kurum şartlarının genel olarak iyi olduğu, gezilen kısımların temiz ve düzenli bulunduğu müşahede edilmiştir. Bu ziyaret sonucunda Alt Komisyonumuz tarafından yapılan tahlil ve değerlendirmeler aşağıdaki gibidir:

Kurum idaresi ile hükümlü ve tutuklular arasında sağlıklı ve daimi bir diyalog kurulmalıdır. Ceza infaz kurumu yöneticileri, görev yaptıkları yerlerde bulunuş sebeplerinin hükümlü ya da tutuklular olduğu gerçeğini sürekli hatırd tutmalıdırlar. Hükümlü ve tutukluların, mazileri ne olursa olsun 'Toplumun devlete emaneti' oldukları unutulmamalı, söz konusu kişilerin bizatihi kendilerinin ayrıca bu kişiler için endişe duyan yakınlarının kaygıları makul karşılanmalı, sorun ve talepler empati ile değerlendirilmelidir. Cumhuriyet Başsavcısı ve Ceza İnfaz Kurumu Savcısının denetim görevleri kapsamında aldıkları aktif rolün yararlı olduğu, bu yaklaşımın hükümlü ve tutuklular ile görevliler arasında çıkabilecek muhtemel sorunları önleyici bir fonksiyon eda ettiği müşahede edilmiştir. Bununla birlikte, idarenin hükümlü ve tutuklularla var olan diyalogu artırmasının, daha yapıcı bir üslup benimsemesinin ve mevcut şartların daha da iyileştirilmesini sağlayacak tedbirler almasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ceza infaz kurumu yetkililerine stres yönetimi ve insan ilişkileri konusunda sürekli meslek içi eğitim verilmelidir. Adalet Bakanlığı yetkililerinin, ceza infaz kurumlarının ıslahı konusunda şimdiye kadar yaptığı olumlu çalışmaların bir devamı olarak, ceza infaz kurumu yetkililerinin de gerek meslek öncesi gerekse meslek içi bir eğitime

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

tabi tutulması, psikolojik formasyon almış personel sayısının artırılması ve buna ek olarak da ceza infaz kurumlarında *part-time* çalışacak kişilere istihdam yolunun açılması gereklidir. Mevcut personelin de, ödenecek ek mesai ücreti mukabilinde daha fazla eğitsel ve rehabilitasyon amaçlı aktiviteye katılımı sağlanmalıdır. Bu şekilde verilecek ek hizmet bedellerinin Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı (ATGV) tarafından karşılanabileceği düşünülmektedir.

Son dönemde ortaya çıkan cinnet olayları toplumda her geçen gün artan tansiyonun ve tahammülsüzlüğün bir işareti olarak algılanmalı; bu bağlamda, yakın ya da uzak bir gelecekte tekrar topluma geri dönecek tutuklu ve hükümlülerin ruh sağlıklarının iyileştirilmesi hedeflenmelidir. Devletin mutlak hâkimiyet alanında ömürlerinin önemli bir dilimini geçiren kişilerin ıslahı itidal ile sağlanmalı, bu işlem gerçekleştirilirken mahkûm psikolojisi dikkate alınmalıdır. Üniversiteler ile Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa çalışması teşvik edilmeli, psikolojik danışma ve rehabilitasyon eğitimi veren fakültelerin sayısı artırılmalı, bu alan çocuk ve genç psikolojisinin yanı sıra hükümlü ve tutuklu psikolojisi ile de ilgilenen bir branş haline getirilmelidir. Hürriyetlerini kaybetmiş çocuk ve erişkin psikolojisi hakkında ihtisaslaşmış enstitüler kurulmalı, bu bağlamda Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve diğer ilgili uluslar arası örgütlerden finansal kaynak ve rehberlik talep edilmelidir.

Ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların tek başlarına ayakta kalma mücadelesi veren kişiler olduğu, birçoğunun sorunlu ailelerden geldiği ya da aileleri ile ilişkilerinin bozuk olduğu, ya hiç eğitim almamış oldukları ya da eğitimlerini yarıda bırakmış oldukları gözlemlenmiştir. Reşit olmadan çok önce hürriyetini kaybeden bu çocuklar otomatik olarak eğitimden mahrum kalmakta, finansal kaynakları bulunmadığı için ya da yetersiz olduğu için bu kişiler, zamanla 'talepleri doğru düzgün karşılanmayan ya da değerlendirme dışı tutulan bireyler' oldukları algısına sürüklenmektedirler. Bahse konu kişiler her ne kadar toplumdan tecrit edilmişler ise de, günlük olarak takip ettikleri yazılı ve görsel medya marifetiyle 'dış dünyayı' gözlemleyebilmekte, birçok şeye hasret ve muhtaç olarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Dış dünyaya ait şeylerin sirayet edebildiği ama içeriden dışarıya bir çıkış yolu bulunmayan yerlerde yaşayan bu kişiler; yaşama sevinçlerinin yok olmaması, topluma düşman olmamaları ve geri döndüklerinde intibak sağlayabilmeleri açısından özel bir eğitim sürecine tabi tutulmalıdır. Bu cümleden olarak, münhasıran çocuk tutuklu ve hükümlülerin kaldığı '*Özel Çocuk Ceza İnfaz Kurumları*' bir an önce hayata geçirilmelidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ **İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı**

Ülkemizin birkaç merkezinde başlatılabilecek bu uygulama; içinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin, spor ve rekreasyon alanlarının bulunduğu, ‘dışarıya’ çıktıklarında kendilerini en kısa sürede topluma entegre olmaya teşvik edecek; mimarisi, tefrişatı ve müfredatı çocuk psikolojisine göre şekillendirilmiş yerler olarak tasarlanmalıdır. Bu uygulamanın proje ve yapım aşamasında Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi başta olmak üzere konuyla ilgili uluslararası örgütlerden destek talep edilmelidir. Adalet Bakanlığı bu adımları bir an önce atmalı, bu süreç esnasında ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmalıdır.

Vaki şikâyetler ya da mutad uygulamalar çerçevesinde ceza infaz kurumları yetkilileri tarafından yapılan aramalar esnasında birtakım hak ihlallerinin olduğu iddia edilmektedir. Bu tür iddia sahiplerinin beyanları, aksini ispat edecek bilgi, belge ile yazılı-görsel doküman bulunmadığı takdirde akıllarda soru işareti oluşmasına neden olacak, bu durumda da devlet görevlileri ya da devletin töhmet altında kalması mümkün hale gelebilecektir. Bu gibi durumların önlenmesi bakımından, yapılan her türlü işlemin, demokrasilerde vazgeçilmez olan ‘şeffaflık ve hesap verilebilirlik’ prensipleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, bu husus devletin pozitif yükümlülüğünün doğal bir sonucudur. Devlet hâkimiyetinin çok belirgin ve güçlü bir şekilde kendisini hissettirdiği ceza infaz kurumlarında, kamu görevlileri, ‘mutlak hâkimiyet’ alanında bulunan tutuklu ve hükümlülere yaklaşımlarını belirlerken daha hassas olmak zorundadırlar. Uluslararası insan hakları hukukunda bu gibi durumlarda ispat yükü tersine dönmekte, yani ‘müddei iddiasını ispata mecburdur’ genel hukuk ilkesi burada işlememekte, uğranıldığı iddia edilen zararın devletin görevlileri tarafından gerçekleştirilmediğini ispat külfeti devlete ait olmaktadır. Bu bağlamda, ceza infaz kurumu görevlileri ile ilgili kurumda görev yapan jandarma yetkilileri, gerek iç kamuoyunda gerekse uluslararası arenada ülkemizi zor duruma düşürmesi muhtemel iddiaları önleyecek her türlü tedbiri almalıdırlar. Çözüm olarak akla gelen ilk tedbir, aramaların - vücut aramaları hariç olmak üzere- baştan sona kamera eşliğinde yapılmasıdır. Şeffaf uygulamalar hesap verebilirliği kolaylaştıracak, böylece bu tür iddialar nedeniyle devlet töhmet altında tutulamayacaktır.

Birçok ceza infaz kurumunda olduğu gibi, ziyaret edilen Muş E Tipi Ceza İnfaz Kurumu’nda de tutuklu ve hükümlülerin birlikte aynı ortamda kaldıkları, daha önceki raporlarımızda da dikkate getirildiği üzere aynı suçtan dolayı yargılanan kişilerin aynı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

koşullarda barındırıldıkları görülmüştür. Bu husus aynı ortamda kalan kişilerin birbirlerinden negatif anlamda etkilenmeleri sonucunu doğurmakta, bu yerler yeni suçlara ilişkin eğitimin alındığı bir ‘ocak’ haline gelmektedir. Bu hususun yetkililer tarafından bir an önce ele alınması, yeni ceza infaz kurumlarının açılması ve bununla birlikte mevcut kurumların yeniden düzenlenmesi gereklidir. Yeni kurulacak sistemde ayrı türdeki suçlardan tutuklu ve hükümlü olanların ayrı yerlerde barındırılması hususu değerlendirmeye alınmalıdır.

Kimi tutuklu ve hükümlüler anne-baba veya eşlerinin olmaması nedeniyle açık ziyaretleri soyadları farklı olan kardeşleri veya diğer akrabaları ile yapabilme ve ziyaretçilerinin isimlerini değiştirme imkânı sağlayan yasal düzenleme yapılmasını talep etmektedirler. 5275 sayılı Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 83 üncü maddesinde; *“Hükümlü, belgelendirilmesi koşuluyla eşi, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile vasisi veya kayyımı tarafından haftada bir kez ve ayrıca kuruma kabullerinde, zorunlu hâller dışında bir daha değiştirilmemek üzere, ad ve adreslerini bildirdiği en fazla üç kişi tarafından, yarım saatten az ve bir saatten fazla olmamak üzere çalışma saatleri içinde ziyaret edilebilir.”* denilmektedir. ‘Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hattında Tüzük’ün 126 ncı maddesi de bu hükme paralel düzenleme getirmektedir. Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik’in ‘ziyaret edebilecek kişiler’ başlıklı bölümün 9/2 nci maddesinde; *“Hükümlü ve tutuklular, birinci fıkrada sayılanlar dışında kalan üç ziyaretçisinin adı ve soyadı ile bilmesi hâlinde adresini ceza infaz kurumuna kabulünden ve kendisine bu hususun tebliğ edildiği tarihten itibaren 10 gün içinde bildirir. Bu ziyaretçiler, ölüm, ağır hastalık, doğal afet, hükümlü ve tutuklunun nakli ya da ziyaretçinin ziyaret olanağını ortadan kaldıracak yerleşim yeri değişikliği gibi zorunlu hâller dışında değiştirilemez. Ceza infaz kurumu yönetimince, gerekli görülmesi hâlinde bildirilen ziyaretçiler hakkında, ziyarette bulunmalarında sakınca bulunup bulunmadığı konusunda kolluk aracılığıyla araştırma yaptırılır. Sakıncalı görülenlere ziyaret izni verilmez ve yeni ziyaretçinin bildirilmesi istenir.”* hükmü bulunmaktadır. Burada bildirilen üç kişinin değiştirilmesi çok ağır şartlara bağlanmıştır. Gerçekten de, anılan düzenlemede sayılan ‘ölüm, ağır hastalık, doğal afet, hükümlü ve tutuklunun nakli ya da ziyaretçinin ziyaret olanağını ortadan kaldıracak yerleşim yeri değişikliği gibi zorunlu hâller’ ifadesi oldukça daraltıcı bir yoruma neden olmaktadır. Hayatın olağan akışı içerisindeki bazı değişimler bu hükmün uygulamasını zorlaştırabilir. Bu da, verilen bir hakkın hükümlü ve

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

tutuklu açısından bir anlam ifade etmemesi sonucunu doğurur. Nitekim bir hükümlü ya da tutuklunun yukarıda belirtilen mevzuat kapsamında isimlerini ceza infaz kurumuna bildirmesinden sonra kendisini ziyaret etmesini istediği kişileri değiştirmek istemesi doğaldır. Kişiye bu hakkın tanınmasıyla; onun dış dünyayla irtibatını sağlamak, toplumla olan ve hürriyetinin tahdit edilmesi nedeniyle her geçen gün daha da zayıflayan bağını takviye etmek ve yaşama sevincini ayakta tutmak amaçlanmaktadır. Anılan yönetmelikte *'Ceza infaz kurumu yönetimince, gerekli görülmesi hâlinde bildirilen ziyaretçiler hakkında, ziyarette bulunmalarında sakınca bulunup bulunmadığı konusunda kolluk aracılığıyla araştırma yaptırılır. Sakıncalı görülenlere ziyaret izni verilmez ve yeni ziyaretçinin bildirilmesi istenir'* hükmü yer aldığından hükümlü ya da tutuklu ile görüştürülmesinde sakınca bulunan kişilerin listeden çıkarılması zaten mümkün bulunduğundan bu düzenlemenin değiştirilmesi yararlı olacaktır. Bu hususu Alt Komisyonumuz tarafından ziyaret edilen tüm ceza infaz kurumlarındaki hükümlü ve tutuklular ısrarla dile getirilmiştir. Bu bağlamda, yasada değişiklik yapılarak, belli periyotlar halinde bu listenin güncellenmesinin sağlanması amaca daha uygun bir yol olarak gözükmektedir. Öte yandan, personel yetersizliği nedeniyle, sadece haftanın belirli gün ve saatlerinde açık görüş yapılabilmesi hususu özellikle uzaktan gelen ziyaretçiler bakımından problem teşkil etmektedir. Hükümlü ve tutuklular için önemi tartışılmayacak olan bu problemin bertaraf edilebilmesi bakımından bazı tedbirler alınması yararlı olacaktır. Örnek kabilinden ifade etmek gerekirse, aynı şehirden gelen kişilerin gerekirse akşam saatlerinde görüştürülmesi, açık görüş saatlerinin uzatılması, vb. uygulamalar ceza infaz kurumu yönetimi ile hükümlü ve tutuklular arasında, dolayısıyla devlet ve millet arasındaki ilişkinin daha da iyileştirilmesine hizmet edecektir. Mesai dışında yapılacak açık görüşlere nezaret edecek personele tatminkâr bir ek ücret ödenmesi maddi sıkıntılar yaşayan bu kişilere az da olsa bir katkı anlamına gelecek, diğer taraftan hükümlü ve tutukluların rehabilitasyonunu kolaylaştıracaktır. Personele ödenecek ek ücretin Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı (ATGV) tarafından karşılanabileceği düşünülmektedir.

Alt Komisyonumuzun ziyaret ettiği yerlerde, genel olarak kapasite fazlalığı dikkati çekmektedir. Muş E tipi Ceza İnfaz Kurumunda da bu sıkıntı mevcuttur. Birçok hükümlü ve tutuklunun, ailelerine yakın olabilmek için şu anda buldukları infaz kurumuna nakledilmeyi talep ettikleri anlaşılmaktadır. Bu gibi talepler sonucunda, kurum mevcudu olması gerekenin oldukça üzerinde bir sayıya ulaşmaktadır. Fiziki şartlar yeterli olsa bile kapasite üstü

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ **İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı**

barındırma zorunluluğu nedeniyle hayat kalitesi düşmekte, personel mevcut hükümlü ve tutuklulara yetmemekte ve var olan problemler zaman içinde akut birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece ceza infaz kurumları sadece barınma imkânı sunan bir yer haline gelmekte, ıslah fonksiyonu göz ardı edilmekte, kurum yönetimi ile hükümlü ve tutuklular arasındaki iletişim kanalları zarar görmektedir. Bu durum hükümlü ve tutuklular arasında da birtakım çatışmaların oluşmasına neden olmaktadır. Nitekim görüşülen hükümlü ve tutuklular kapasite fazlalığının zaman içinde kendi aralarında problemlerin oluşmasına neden olduğunu teyit etmişlerdir. Birçok kişi kapasite fazlalığının hayatlarını çekilmez bir hale getirdiğini, bununla birlikte ailelerinden uzakta olmamak bakımından bu durumu tercih ettiklerini ifade etmiştir. İnşa edilecek yeni ceza infaz kurumlarının, en fazla 5 kişinin kalabileceği koşullar şeklinde dizayn edilmesi yararlı olacaktır. Zira kalabalık koşullar; ceza infaz kurumu yönetimi ile hükümlü ve tutuklular arasındaki iletişimin zayıflamasına, koşul ağalığı gibi sömürüye imkân veren kötü uygulamaların ortaya çıkmasına, birlikte kalan kişilerin birbirini negatif anlamda etkileyerek suç işleme yöntemlerini birbirlerine intikal ettirmesine ve terör suçları nedeniyle bulunan kişilerin kendileri ile baş başa kalarak hatalarını anlamalarına engel olmaktadır.

Muş E tipi Ceza ve İnfaz Kurumunun fiziksel koşullar itibariyle iyi bir durumda olup temizliğe ve düzene riayet ediliyor olması, sıcak suyun günün belli saatlerinde de olsa her gün verilmesi olumlu bir husus olarak not edilmiştir. Zaman içerisinde fiziki şartlarda daha da iyileştirme sağlanmasının, en azından soğuk su konusunda bir kısıtlama yapılmayacak olmasının hedeflenmiş olması kayda değer bir husustur.

VII. SONUC

1. Ceza infaz kurumu idaresi ile hükümlü ve tutuklular arasında sağlıklı ve daimi bir diyalog kurulmalıdır. Tutuklu ve hükümlülerin, mazileri ne olursa olsun ‘toplumun devlete emaneti’ oldukları unutulmamalı, söz konusu kişilerin bizatihi kendilerinin, ayrıca bu kişiler için endişe duyan yakınlarının kaygıları makul karşılanmalı, sorun ve talepler empati ile değerlendirilmelidir. Cumhuriyet Başsavcısı ve Ceza İnfaz Kurumu Savcısının denetim görevleri kapsamında aldıkları aktif rolün yararlı olduğu, bu yaklaşımın hükümlü ve tutuklular ile görevliler arasında çıkabilecek muhtemel sorunları önleyici bir fonksiyon eda ettiği müşahade edilmiştir. Bununla birlikte, yönetiminin hükümlü ve tutuklularla var olan

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

diyalogu artırmasının, daha yapıcı bir üslup benimsemesinin ve mevcut şartların daha da iyileştirilmesini sağlayacak tedbirler almasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ceza infaz kurumu yetkililerine stres yönetimi ve insan ilişkileri konusunda sürekli meslek içi eğitim verilmeli, kurumdaki eğitsel ve rehabilitasyon amaçlı faaliyetler *part-time* çalışan uzmanlarla desteklenmeli, personelin de ek ücret karşılığı mesaiye kalmaları sağlanarak ek işgücü oluşturulması yolu açılmalıdır. Bu hususta gereksinim duyulan finansal kaynaklar Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı (ATGV) tarafından karşılanmalıdır. Böylece hem tutuklu ve hükümlülerin daha fazla sosyal hizmetlerden yararlanması, hem zaten maddi sıkıntılarla boğuşan personele ek bir finansal kaynak oluşturulması, hem de nitelikli ama işsiz insanların üretim sürecine katılmaları sağlanabilecektir.

2. Her geçen gün sayıları artan ve toplumsal tansiyon ve tahammülsüzlüğün bir belirtisi olan cinnet olayları doğru okunmalı, yakın ya da uzak bir gelecekte tekrar topluma geri dönecek tutuklu ve hükümlülerin ruh sağlıklarının iyileştirilmesi hedeflenmelidir. Hayatlarının önemli bir kısmını devletin hâkimiyet alanında geçiren bu kişilerin ruh sağlıklarının iyileştirilmesi amacıyla üniversiteler ve Adalet Bakanlığı ortaklaşa projeler yapmalıdır. Öte yandan, her yaştaki hükümlü ve tutuklu psikolojisi hakkında eğitim veren enstitü ve fakülteler kurulmalı; Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi başta olmak üzere konuyla ilgili uluslararası örgütlerden finansal kaynak ve rehberlik talep edilmelidir.

3. Birçoğu sorunlu ailelerden gelen ya da aileleri ile ilişkileri bozuk olan, eğitim almamış ya da eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmış ve ceza infaz kurumlarında barındırılan çocuklar tek başlarına ayakta kalma mücadelesi vermektedirler. Kendilerini '*talepleri doğru düzgün karşılanmayan ya da değerlendirme dışı tutulan bireyler*' olarak algılamaya başlayan bu kişiler, günlük olarak takip ettikleri yazılı ve görsel medya marifetiyle 'dış dünyayı' gözlemleyebilmekte, birçok şeye hasret ve muhtaç olarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Bu çocukların yaşama sevinçlerinin yok olmasını, topluma düşman olmamalarını ve geri döndüklerinde intibak süreçlerinin kolaylaştırılmasını sağlayacak özel bir eğitim süreci öngörülmalıdır. Bu eğitim süreci etkin olarak bir an önce başlatılmalı, münhasıran çocuk tutuklu ve hükümlülerin kaldığı '*Özel çocuk ceza infaz kurumları*' bir an önce hayata geçirilmelidir. Bu kurumlar, içinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin, spor ve rekreasyon alanlarının bulunduğu, 'dışarıya' çıktıklarında kendilerini topluma entegre

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı

olmaya teşvik edecek; mimarisi, tefrişatı ve müfredatı çocuk psikolojisine göre şekillendirilmiş yerler olarak dizayn edilmelidir.

4. Ceza infaz kurumlarında yapılan aramalar sonucunda birtakım hak ihlallerinin ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Bu tür iddia sahiplerinin beyanları; aksini ispat edecek bilgi, belge ile yazılı-görsel doküman bulunmadığı takdirde akıllarda soru işareti oluşmasına neden olacak, böylece devlet görevlileri ya da devletin töhmet altında kalması mümkün hale gelebilecektir. Bu gibi durumların önlenmesi bakımından, yapılan her türlü işlemin, demokrasilerde vazgeçilmez unsur olan *şeffaflık* ve *hesap verilebilirlik* prensipleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi, devlet hâkimiyetinin çok belirgin bir şekilde kendisini hissettirdiği ceza infaz kurumlarında, kamu görevlilerinin daha hassas olması gerekmektedir. Uluslararası insan hakları hukukunda bu gibi durumlarda ispat yükü tersine dönmekte, uğranıldığı iddia edilen zararın devletin görevlileri tarafından gerçekleştirilmediğini ispat külfeti devlete ait olmaktadır. Ülkemizi gerek iç kamuoyunda, gerekse uluslararası arenada zor duruma düşürmesi muhtemel iddiaları önleyecek her türlü tedbiri almak bakımından, aramaların -vücut aramaları hariç olmak üzere- baştan sona kamera eşliğinde yapılması uygun olacaktır.

5. Ceza infaz kurumlarında birlikte kalmamaları gerekli olan hükümlü-tutuklu, erişkin-çocuk kişilerin ayrı yerlerde kalmalarını sağlayacak tedbirler gecikmeksizin alınmalıdır.

6. Birçok yerde olduğu gibi Muş E tipi Ceza İnfaz Kurumunda da kapasite fazlası hükümlü ve tutuklu mevcudiyeti önemli bir problem oluşturmaktadır. Birçok hükümlü ve tutuklunun, ailelerine yakın olabilmek için buraya nakledilmeyi talep ettikleri anlaşılmaktadır. Kurumun fiziki şartları yeterli olsa bile kapasite üstü barındırma zorunluluğu nedeniyle hayat kalitesi düşmekte, personel mevcut hükümlü ve tutuklulara yetmemekte ve var olan problemler zaman içinde akut birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İnşa edilecek yeni ceza infaz kurumlarının, en fazla 5 kişinin kalabileceği koğuşlar şeklinde tasarlanması yararlı olacaktır. Zira kalabalık koğuşlar; ceza infaz kurumu yönetimi ile hükümlü ve tutuklular arasındaki iletişimin zayıflamasına, koğuş ağalığı gibi suiistimallere imkân veren uygulamaların ortaya çıkmasına, birlikte kalan kişilerin birbirini negatif anlamda etkileyerek suç işleme yöntemlerini birbirlerine intikal ettirmesine ve terör suçları nedeniyle bulunan kişilerin kendileri ile baş başa kalarak hatalarını anlamalarına engel olmaktadır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ **İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı**

7. Fiziksel koşullar itibariyle zaten iyi bir durumda olan ceza infaz kurumu'nun şartlarının daha da iyileştirilmesi hususundaki çabalar kayda değer bulunmuştur.

8. Kimi tutuklu ve hükümlüler anne-baba veya eşlerinin olmaması nedeniyle açık görüşlerde, soyadları farklı olan kardeşleri, diğer akrabaları ya da yakınları ile görüşebilmeyi talep etmektedirler. Mevcut mevzuata göre, önceden bildirilen kişilerin değiştirilmesi oldukça ağır şartlara bağlanmıştır. Gerçekten de, anılan düzenlemede sayılan *'ölüm, ağır hastalık, doğal afet, hükümlü ve tutuklunun nakli ya da ziyaretçinin ziyaret olanağını ortadan kaldıracak yerleşim yeri değişikliği gibi zorunlu hâller'* ifadesi oldukça daraltıcı bir yoruma neden olmaktadır. Hayatın olağan akışı içerisindeki bazı değişimler bu hükmün uygulamasını zorlaştırabilir. Bu da, verilen bir hakkın hükümlü ve tutuklu açısından bir anlam ifade etmemesi sonucunu doğurur. Nitekim bir hükümlü ya da tutuklunun yukarıda belirtilen mevzuat kapsamında isimlerini ceza infaz kurumuna bildirmesinden sonra kendisini ziyaret etmesini istediği kişileri değiştirmek istemesi doğaldır. Bu bağlamda, mevzuatta değişiklik yapılarak, belli periyotlar halinde bu listenin güncellenmesinin sağlanması amaca daha uygun bir yol olarak gözükmektedir. Öte yandan, personel yetersizliği nedeniyle, sadece haftanın belirli gün ve saatlerinde açık görüş yapılabilmesi hususu özellikle uzaktan gelen ziyaretçiler bakımından problem teşkil ettiğinden, hükümlü ve tutuklular için çok öncelikli olan bu problemin bertaraf edilebilmesi bakımından bazı tedbirler alınması yararlı olacaktır. Aynı şehirden elen kişilerin gerekirse akşam saatlerinde görüştürülmesi, açık görüş saatlerinin uzatılması, vb. uygulamalar ceza infaz kurumu yönetimi ile hükümlü ve tutuklular arasındaki, dolayısıyla devlet ve millet arasındaki ilişkinin daha da iyileştirilmesine hizmet edecektir.

Murat YILDIRIM

Çorum Milletvekili
Alt Komisyon Başkanı

Mithat EKİCİ

Denizli Milletvekili

Malik Ecder ÖZDEMİR

Sivas Milletvekili

Fatih ARIKAN

Kahramanmaraş Milletvekili